

Κοινωνία φθόνου ἢ εὐθύνης;

Σύναξη Νέων – Ἱερά Μονή Ζωοδόχου Πηγῆς Χρυσοπηγῆς Χανίων

Ἁγία Κυριακή, Τρίτη 27 Δεκεμβρίου 2022

π. Βασίλειος Ἰ. Καλλιακμάνης

Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

Θά ἤθελα καταρχήν νά εὐχαριστήσω τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου κ. Δαμασκηνό γιά τήν τιμητική πρόσκληση νά ὀμιλήσω στή Σύναξη τῶν Νέων τῆς περιοχῆς. Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ἀνήκουν στή Γερόντισσα Θεοξένη καί ὀλόκληρη τήν ἀδελφότητα τῆς Ἱεράς Μονῆς Χρυσοπηγῆς. Χωρίς τήν ἀρχοντική ἀγάπη καί τή φιλόξενη διάθεση τῆς Γερόντισσας, μᾶλλον αὐτή ἡ Σύναξη δέν θά εἶχε ἀπήχηση στίς καρδιές τῶν νέων παιδιῶν πού προστρέχουν στό Μοναστήρι τῆς Χρυσοπηγῆς ἐδῶ καί πολλά χρόνια. Εἶχα τήν εὐκαιρία νά παρακολουθήσω στήν περίοδο τοῦ covid μία ἀνάλογη διαδικτυακή Σύναξη καί ἐνθουσιάστηκα. Γι' αὐτό καί ἀνταποκρίθηκα φέτος στήν πρόσκληση ἐντός τοῦ ἁγίου Δωδεκαημέρου νά βρισκομαι ἀνάμεσά σας. Θά προσπαθήσω νά μὴ διαψεύσω τίς προσδοκίες τῆς Γερόντισσας ἀλλά καί τίς δικές σας. Ὁ Ἐνανθρωπήσας Κύριος, ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ Χριστός, νά φωτίζει ὅλους μας στήν ἐπίγνωση τοῦ θείου θελήματος.

Θά ἀναπτύξω τήν εἰσήγησή μου σέ ἑπτὰ σύντομες ἐνότητες, στηριζόμενος κυρίως στόν Ἀπόστολο Παῦλο, τόν Ἱερό Χρυσόστομο, τό Μέγα Βασίλειο καί τόν Ὅσιο Πορφύριο.

1. Ἄνθρωπος καί κοινωνία

Λέγεται συχνά, καί αὐτό τείνει νά ἀποτελέσει βεβαιότητα, ὅτι ἡ κοινωνία χάλασε. Ἔτσι ἐξαίρονται τά ἀρνητικά φαινόμενα πού συμβαίνουν σέ αὐτή καί ἀπαξιώνεται συλλήβδην ἡ κοινωνική ζωή. Ὅπωςδήποτε ὑπάρχει ἠθική κρίση πού ἀγγίζει συχνά τά ὅρια τοῦ ἀμοραλισμοῦ. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, στήν κοινωνία αὐτή

ζοῦμε, ἐργαζόμαστε, σπουδάζουμε, δημιουργοῦμε οἰκογένειες, ἀναπτύσσουμε κοινωνικές σχέσεις καί ποικίλες δραστηριότητες, παράγουμε καί καταναλώνουμε ἀγαθά· ἀναπτύσσουμε πολιτισμό, ἀσκούμαστε ἐν Χριστῷ καί ἐκφράζουμε τή χριστιανική μας πίστη. Τῆς κοινωνίας αὐτῆς ἀκολουθοῦμε τή μόδα καί κυνηγᾶμε τίς ἀρχές καί τά ἰδανικά, ἐνῶ παράλληλα ἀμφισβητοῦμε τίς παραδεδομένες ἀξίες. Ἔτσι διαμορφώνεται ἡ κοινωνική πραγματικότητα. «Δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει ὑγίης κοινωνία, ὅταν ἔχει ἀρρωστημένα μέλη». Δηλαδή, ἡ κοινωνία δέν εἶναι διαφορετική ἀπό τούς ἀνθρώπους, τά πρόσωπα πού τή συγκροτοῦν. Τά πρόσωπα καί ὁ τρόπος ζωῆς τους ἐπηρεάζουν τήν κοινωνική πραγματικότητα. Λέμε συχνά, γιά νά αἰτιολογήσουμε ἀνάρμοστες συμπεριφορές: «Ὅλοι τό ἴδιο κάνουν!» ἢ «Δέν βλέπετε τί γίνεται γύρω μας;». Κι ἔτσι ἀποενοχοποιοῦμε καί ἀμνηστεύουμε ἀκόμη καί τήν ἀνομία. Θά δεχθοῦμε παθητικά αὐτά τά στερεότυπα; Προφανῶς ὄχι.

Από τήν ἄλλη μεριά, ἡ παρουσία κι ἑνός ἀκόμη Ἁγίου ἐμπνέει καί ἐπηρεάζει θετικά πλῆθος ἀνθρώπων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ὁ Ὅσιος Πορφύριος, πού ἀγίασε στό κέντρο μιᾶς πολύβουης πόλης, τῆς Ἀθήνας καί ὁ λόγος του ἔγινε γνωστός χάρις στήν πνευματική ἐτοιμότητα τῆς μακαριστῆς Γερόντισσας Θεοσέμνης, τῶν μοναζουσῶν Θεολήπτης καί Θεοφρόνης καί τῆς σημερινῆς Γερόντισσας τῆς εὐλογημένης ἀδελφότητος τῆς Χρυσοπηγῆς. Εἶχαμε τήν εὐλογία νά λειτουργήσουμε σήμερα στό νεόδμητο ναό τοῦ Ὁσίου καί νά λάβουμε εὐλογία πνευματική.

Ἐπανερχόμενοι στή σχέση ἀτόμου καί κοινωνίας, παρατηροῦμε ὅτι στή φιλοσοφική καί κοινωνιολογική σκέψη μπορεῖ νά προκρίνεται τό ἓνα ἢ τό ἄλλο. Σέ κάθε περίπτωση ὑπάρχει ἀλληλεξάρτηση καί ἀλληλεπίδραση. Ὁ Ἀριστοτέλης λ.χ. θεωρεῖ ὅτι ἡ κοινωνία, ἢ ἀκριβέστερα ἡ «πόλις», προηγεῖται σέ σχέση μέ τό ἄτομο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα τῆς κοινωνίας, θά ὑποστηρίξει ὁ Γάλλος Κοινωνιολόγος Emile Durkheim. Ἐνῶ ἀντίθετα, ὁ Γερμανός συνάδελφος του Max Weber θά πεῖ ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ πρῶτος εἶδε τήν κοινωνική πραγματικότητα ἀπό τήν πλευρά τῆς συλλογικότητος, ὁ δεύτερος τήν

άντιμετώπισε από τήν πλευρά του ένεργοῦντος προσώπου. Καί οί δύο θέσεις εἶναι ἐν μέρει σωστές ἀλλά δέν ἀποδίδουν ὅλη τήν κοινωνική πραγματικότητα¹. Μέ τή σύνθεση τῶν θέσεων αὐτῶν κατορθώνεται κάποια καλύτερη προσέγγιση τῶν ὄσων συμβαίνουν στήν κοινωνική πραγματικότητα. Ἴσως οί διακρίσεις αὐτές νά μήν ἔχουν τήν ἴδια ἀξία πού εἶχαν ἄλλοτε. Διότι μέ τήν ἀλλοτρίωση καί τό «θάνατο τοῦ Θεοῦ» ἀκολούθησε καί ὁ «θάνατος τοῦ πλησίον»².

Τά τελευταῖα χρόνια ἕνας νέος τομέας τῆς ψυχολογίας σχετικά μέ τίς ἐπιχειρήσεις, ἡ ἐταιρική ψυχοπάθεια (*corporate psychopathy*), φέρνει στήν ἐπιφάνεια τή θεσμική σχεδόν καθιέρωση τῶν σοβαρῶν ἠθικῶν ἀποκλίσεων, ιδιαίτερα στόν οἰκονομικό τομέα. «Στά παγκόσμια οἰκονομικά σκάνδαλα τοῦ τέλους τοῦ 20^{ου} καί τῶν ἀρχῶν τοῦ 21^{ου} αἰῶνα δέν βρέθηκαν τυχαῖες ἀνηθικότητες ἀτόμων πού λάθεψαν καί μποροῦν νά μετανιώσουν, ἀλλά ἠθικές διαστροφές πού, ἐάν δέν εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ, θά συνεχίζονταν, διότι δέν ἄφηναν αἰσθήματα ἐνοχῆς: Εἶναι κατάσταση πού καλεῖται ψυχοπάθεια καί δύσκολα θεραπεύεται»³.

Ἡ κοινωνία στίς μέρες μας εἶναι ἀνοιχτή καί πλουραλιστική, μέ πολλές ἀντινομίες. Διακρίνεται γιά τόν ἔντονο ἀτομισμό, τήν ἐπιδίωξη τοῦ εὐκολοῦ κέρδους, τήν ἀδιαφορία γιά τά κοινά –τά πράγματα τῆς πόλης δηλαδή–, τόν ἄκρατο καταναλωτισμό, τήν πλεονεξία, «ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρία»⁴, ἀλλά καί τήν ὑποτίμηση τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, καθῶς καί τόν ὀξύ ἀνταγωνισμό. Ἀκόμη, γίνεται πολύς λόγος γιά τά δικαιώματα καί τήν αὐτονομία τοῦ ἀτόμου, ἐνῶ ἐλάχιστος γιά τίς εὐθύνες καί τίς ὑποχρεώσεις του, τήν κοινωνική του εὐθύνη. Σέ αὐτό τό περιβάλλον ἐπιχωριάζει στίς διαπροσωπικές σχέσεις ὁ φθόνος, πού προσλαμβάνει κοινωνικές διαστάσεις.

¹ Γεωργίου Ἰ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ἠθική Ι*, ἐκδ. Ἰ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὅρος 2015, σ. 117-118.

² Βλ. Luigi Zoja, *Ὁ θάνατος τοῦ πλησίον*, μετφρ. Μ. Μελετιάδης, ἐκδ. Ἴταμος, Αθήνα 2011.

³ Luigi Zoja, *Ὁ θάνατος τοῦ πλησίον*, σ. 35.

⁴ Κολ. 3, 5.

Αλλά και εκείνοι πού καλοῦνται νά εἶναι τό ἄλας τῆς γῆς καί τό φῶς του κόσμου⁵, λησμονοῦν τήν εὐθύνη τούς ἀπέναντι στό κοινωνικό σύνολο. Οἱ σύγχρονοι χριστιανοί, κληρικοί καί λαϊκοί, παρὰ τίς λαμπρές ἐξαιρέσεις, ἀντί νά συνέχουν, νά φωτίζουν καί νά ἀλατίζουν τή ζωή τοῦ κόσμου, αὐτοεγκλωβίζονται συχνά στήν ἐθνική καύχηση καί τήν πνευματική αὐτάρκεια. Δέν ὑπάρχει ἐπίγνωση ὅτι ἡ πνευματική ζωή στηρίζεται σέ δύο μεγάλες ἐντολές: τήν ἀγάπη σέ προσωπικό Θεό καί τήν ἀγάπη στό πρόσωπο τοῦ συνανθρώπου, τό ὁποῖο εἰκονίζει τόν Θεό. Καί ἡ δεύτερη ἀγάπη περιλαμβάνει καί τούς ἐχθρούς ἢ μᾶλλον δέ δημιουργεῖ κἄν ἐχθρούς, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος πού φθάνει στήν ἀνιδιοτελή ἀγάπη, «πάντας ἐξ ἴσου θεωρεῖ καί πρός πάντας ἴσως διάκειται»⁶. Ἐξάλλου, ἡ πνευματική ζωή εἶναι κατεξοχήν κοινωνική. Καί ἡ ἀληθινή κοινωνική ζωή δέν αὐτονομεῖται οὔτε ὑποτάσσεται σέ ξεχωριστές ἀρχές, ἀλλά ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστη διάσταση τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Στήν κοινωνική ζωή ἐπαληθεύεται ἢ διαψεύδεται ἡ πνευματική ζωή τῶν χριστιανῶν⁷.

2. Ἄνθρωπος καί Θεός

Οἱ ἄνθρωποι ἄλλοτε ἀμφισβητοῦν τόν Θεό, ἐνῶ ἄλλοτε Τόν λησμονοῦν καί Τόν ἐγκαταλείπουν λατρεύοντας τά πάσης φύσεως εἰδωλα. Στίς μέρες μας τά εἰδωλα αὐτά δέν εἶναι ξόανα καί ἀγάλματα ἄψυχα, ἀλλά παρουσιάζονται μέ τή μορφή χρηματιστηρίων, μέσων ψυχαγωγίας, τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων, οἰκονομικῶν δεικτῶν καί πάσης φύσεως ἐφευρέσεων τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Θεός τῶν χριστιανῶν, ὅμως, δέ θέλει νά λατρεύεται ἔστω σάν ἐκλεπτυσμένο εἶδωλο, ἀλλά νά ἔχει

⁵ Βλ. *Ματθ.* 5, 13 κ.έ.

⁶ «Ὁ τέλειος ἐν ἀγάπῃ, καί εἰς ἄκρον ἀπαθείας ἐλθών, οὐκ ἐπίσταται διαφοράν ἰδίου καί ἀλλοτρίου, ἢ ἰδίας καί ἀλλοτρίας, ἢ πιστοῦ καί ἀπίστου, ἢ δούλου καί ἐλευθέρου, ἢ ὄλως ἄρσενος καί θηλείας· ἀλλ' ἀνώτερος τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος γενόμενος, καί εἰς τήν μίαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλεπόμενος, πάντας ἐξ ἴσου θεωρεῖ, καί πρός πάντας ἴσως διάκειται. Οὐκ ἔστι γάρ ἐν αὐτῷ Ἕλληνας καί Ἰουδαῖος, οὐδὲ ἄρσεν καί θῆλυ, οὐδὲ δούλος καί ἐλεύθερος, ἀλλά τὰ πάντα καί ἐν πᾶσι Χριστός.»· Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*, 2, 30, PG 90, 993B.

⁷ Γ. Μαντζαρίδη, *Ὁρθόδοξη θεολογία καί κοινωνική ζωή*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1996², σ. 123.

ουσιαστική σχέση με τόν κόσμο καί τόν άνθρωπο. Γι' αυτό ἔγινε ἄνθρωπος, γιά νά θεώσει τόν ἄνθρωπο. Κι ὅταν ἀκόμη φαινομενικά κρύβεται, περιμένει νά ἀκουσθεῖ ἡ φωνή Του μέσα ἀπό τά πλάσματά Του, τούς θεοειδεῖς ἀνθρώπους, τούς ὁποίους ἔπλασε ἐλεύθερους καί αὐτεξούσιους μέ περισσή σοφία. Ἀρκεῖ αὐτοί νά ἀντιλαμβάνονται καί νά καλλιεργοῦν τίς θεῖες δωρεές καί τά ἰδιαίτερα χαρίσματα, μή λησμονώντας τήν θεία καταγωγή καί τούς ἀπεριόριστους ὀρίζοντες τῆς πνευματικῆς τους προόδου.

Ὅπως μαρτυρεῖ ὀλόκληρη ἡ βιβλική ἱστορία, ὁ Θεός ποτέ δέν ἄφησε ἀπροστάτευτο τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ μετά τήν πτώση δέν τόν ἐγκατέλειψε. Τόν ἐπισκέφθηκε πολυμερῶς καί πολυτρόπως⁸. Ἀπέστειλε προφήτες, πατριάρχες, δικαίους, ἀκόμη καί ἀγγέλους. Τέλος, ἐξαπέστειλε τόν υἱό του, ὁ Ὅποιος γεννήθηκε ἀπό γυναίκα καί ὑποτάχθηκε στό νόμο, γιά νά ἐξαγοράσει ὅσους ἦταν ὑποδουλωμένοι στό νόμο, γιά νά γίνουμε παιδιά τοῦ Θεοῦ⁹. Ὅποτε ἡ ἐπικοινωνία τοῦ Θεοῦ μέ τόν ἄνθρωπο εἶναι συνεχῆς καί ζωντανή. Ἡ πορεία τοῦ Χριστοῦ ἀπό τή Φάτνη ὡς τό Σταυρό γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, μπορεῖ νά ἀποτελέσει διδακτική ἀφορμή κοινωνικῆς καί πολιτικῆς εὐθύνης. Ὅποιος θέλει νά ἀσχοληθεῖ μέ τά κοινά, ὑποστηρίζοντας τή δικαιοσύνη, τήν εἰρήνη, τήν ἀδελφοσύνη, τήν ἰσονομία καί τίς ἄλλες ἀρχές πού ἀξίζει νά διέπουν τίς κοινωνίες, πρέπει νά εἶναι ἕτοιμος νά θυσιάστει γιά τό λαό του. Κι ὅπως ὁ Χριστός ἐξορίστηκε ὡς βρέφος, κινδύνευσε νά λιθοβοληθεῖ μιλώντας μέ παρρησία καί τέλος παραδόθηκε ἀπό φθόνο στόν ἀτιμωτικό θάνατο, ἔτσι ἐνδέχεται νά γίνει καί μέ κάθε ἄνθρωπο πού εἶναι συνετός ἡγέτης, κατέχει θέση εὐθύνης ἢ εἶναι ἀπλῶς συνεπῆς χριστιανός.

3. Ἡ διαβρωτική ἐνέργεια τοῦ φθόνου στόν πνευματικό ἀγώνα

Στή βιβλική καί τήν ἀγιοπατερική παράδοση ἀπαντᾶ ἡ διάκριση ἀνάμεσα στά σωματικά καί τά ψυχικά πάθη. Τά σωματικά εἶναι εὐδιάκριτα καί ὅλοι τά

⁸ Βλ. *Εβρ.* 1, 1.

⁹ Βλ. *Γαλ.* 4, 4-5.

ἀναγνωρίζουν, ἔστω κι ἂν δυσκολεύονται νά τά θεραπεύσουν. Τά ψυχικά ὅμως εἶναι δυσδιάκριτα καί δυσκαταγώνιστα. Ανάμεσά τους ἡ ματαιοδοξία, ἡ κενοδοξία, ἡ πλεονεξία, ἡ πρόκληση καί ὁ φθόνος. «Εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καί στοιχῶμεν. Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες»¹⁰, γράφει στοὺς Γαλάτες ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἐπίσης, ἀναφέρεται συχνά στή διαβρωτική ἐπίδραση τοῦ φθόνου καί τῶν ἄλλων παθῶν καί ὑπενθυμίζει ὅτι οἱ χριστιανοί βρίσκονται σέ ἕνα διαρκή πνευματικό ἀγώνα. Εἶναι πρωταγωνιστές σέ στάδιο, ὄχι θεατές: «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι, ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι, πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καί ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ»¹¹. Ὁ χριστιανός βρίσκεται ἐξαρχῆς σέ ἕνα διαρκή ἀγώνα, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη προπόνηση γιὰ τὸν ἀγώνα τῆς ζωῆς. Καί ἐδῶ βρίσκεται τὸ λεπτό σημεῖο σύνδεσης τῆς πνευματικῆς ζωῆς μέ τίς ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπινου βίου, μέ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Ἐάν ἡ μαρτυρία τῶν χριστιανῶν ἐκφρασθεῖ ὡς βιωμένη ἀγάπη γιὰ τὸν «ἄλλο», διαρκές ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν πλησίον, ἀνοχή στή διαφορετικὴ ἀντίληψη, σεβασμός καί ἔγνοια γιὰ κάθε πλάσμα τοῦ Μεγαλοδύναμου, τιμιότητα στήν ἐργασία καί τίς διαπροσωπικὲς σχέσεις, τότε δέ «ρίχνονται γροθιές στὸν ἀέρα»¹² καί δέ μετατρέπεται ἡ πίστη σέ ἰδεολόγημα.

Καί οἱ λόγοι τῆς Γραφῆς ἔχουν διαχρονικὴ ἀξία καί δύναμη, ἀφοῦ σέ κάθε ἐποχὴ τόσο τὸ ἔργο τῆς διδαχῆς ὅσο καί ὁ ἀγώνας βίωσης τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἀγάπης συναντοῦν πλείστους κινδύνους καί παγίδες τοῦ πονηροῦ. Οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ μπορεῖ

¹⁰ Γαλ. 5, 25-26.

¹¹ Β' Κορ. 4, 8-9.

¹² Βλ. Α' Κορ. 9, 26. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ ἀπόστολος Παῦλος προβαίνει καί σέ μιὰ μεταθητικὴ καί αὐτοκριτικὴ θεώρηση τοῦ ἱεραποστολικοῦ τοῦ ἔργου, γράφοντας, «ἀλλ' ὑποπιᾶζω μου τὸ σῶμα καί δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι»: Α' Κορ. 9, 27.

νά είναι έξωτερικοί αλλά και έσωτερικοί. Νά άφοροϋν τήν κοινωνία γενικότερα αλλά και τήν έσωτερική ζωή τής έκκλησίας ειδικότερα. Ο άπόστολος Παϋλος, μέτοχος τής έλληνικής και τής ιουδαϊκής παιδείας, καταρχάς έπισημαίνει και στηλιτεύει τίς παθογένειες πού άναφϋονται έντός τών νεοπαγών έκκλησιαστικών κοινοτήτων. Διαιρέσεις και σχίσματα, ψευδαπόστολοι και ψευδάδελφοι, έτεροδιδασκαλίες και αίρετικοί, διχοστασίες και σκάνδαλα, είδολωλατρικές τάσεις και ήθικές παρεκτροπές δέν άποκρύπτονται ύποκριτικά, αλλά άναδεικνϋονται για νά θεραπευτοϋν. Ταυτόχρονα, για τόν ίδιο λόγο, φωτίζει και έμπαθεις έσωτερικές καταστάσεις τών χριστιανών, οί όποιες, όταν μεταφέρονται στό κοινωνικό πεδίο, ψϋχουν τήν άγάπη και διαβρώνουν έκ τών ένδον τήν όμαλή λειτουργία τής έκκλησίας και ευρύτερα τής κοινωνίας.

Η έλλειψη τής χάριτος τοϋ Πνεϋματος άφήνει πνευματικά όρφανούς τούς άνθρώπους, «μεστούς φθόνου, φόνου, έριδος, δόλου, κακοηθείας, ψιθυριστάς, καταλάλους, θεοστυγεϊς, ύβριστάς, ύπερηφάνους, άλαζόνας, έφευρέτας κακών, γονεϋσιν άπειθεις, άσυνέτους, άσυνθέτους, άστόργους, άσπόνδους, άνελεήμονας»¹³.

Τόσο στην άρχαία έλληνική σκέψη όσο και στη θεολογία τής έκκλησίας ό φθόνος θεωρεϊται κορυφαίο ψυχικό πάθος. Ο Σωκράτης, λέγεται, θεωροϋσε τό φθόνο έλκος τής ψυχής, τέκνο τής άλαζονείας, εργάτη τής έκδικήσεως. Ένω ό σοφιστής Βίων, όταν είδε κάποιον φθονερό άνθρωπο νά περπατά πολύ σκυφτός, είπε: «Η αυτός έπαθε κάτι πολύ κακό ή σέ κάποιον άλλον συνέβη κάτι πολύ καλό»¹⁴.

Ο φθόνος είναι πάθος δαιμονικό και δυσδιάκριτο. Οί πρωτόπλαστοι στόν Παράδεισο άπό τό φθόνο τοϋ διαβόλου άπατήθηκαν. Ο Κάιν φονεύει τόν άδελφό του άπό φθόνο, δηλαδή ή άδελφοκτονία είχε ως αίτία τό φθόνο. Ο Ίωσήφ ό Πάγκαλος, τύπος τοϋ Χριστοϋ στην Παλαιά Διαθήκη, πωλείται άπό τά άδέλφια του

¹³ Ρωμ. 1, 29-31.

¹⁴ «Βίων ό Σοφιστής, ιδών τινα φθονερόν σφόδρα κεκυφότα, είπεν: Η τούτω μέγα κακόν συμβέβηκεν ή έτέρω μέγα αγαθόν». Βλ. Μαξίμου Όμολογητοϋ, *Κεφάλαια Θεολογικά* 54, PG 91, 961B.

στήν Αἴγυπτο ἔνεκα φθόνου. Ἀλλά καί ὁ Χριστός συλλαμβάνεται καί ὀδηγεῖται στό Σταυρό ἀπό φθόνο. «Ἦδει γάρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν»¹⁵, ὁμολογεῖ ὁ Πιλάτος.

Οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρονται ἐπίσης στό πάθος τοῦ φθόνου, ἐπισημαίνοντας τίς ἀρνητικές του ἐπιπτώσεις τόσο στήν προσωπική ὅσο καί τήν κοινωνική ζωή. «Οἱ γάρ τῶν φθονούντων ὀφθαλμοὶ ὑγιᾶς μὲν οὐδὲν βλέπουσιν, ὅθεν δέ ἐστι λαβὴν εὐρεῖν μόνον»¹⁶, γράφει ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Κι ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποκαλεῖ τό φθόνο «φιλίας ἀρρώστημα». Συνήθως ἀναπτύσσεται μεταξύ ὁμοεθνῶν πού εἶναι πολύ γνωστοί, μεταξύ γειτόνων, συναδέλφων, συνομήλικων, συγγενῶν καί οἰκείων¹⁷. Καί τονίζει: «Λύπη γάρ ἐστι τῆς τοῦ πλησίον εὐπραγίας ὁ φθόνος»¹⁸. Ἔτσι ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα σέ γνωστούς καί φίλους, μᾶλλον καί ἀνάμεσα σέ συναδέλφους ἀλλά καί κληρικούς. Καί συνεχίζει ὁ σοφός ἱεράρχης: «Ὁφείως ἐστι δίδαγμα (τσιμπημα), δαιμόνων εὐρημα, ἐχθροῦ ἐπισπορά, ἀρράβων κολάσεως, ἐμπόδιον εὐσεβείας, ὁδὸς ἐπὶ γέενναν, στέρησις βασιλείας». Μάλιστα περιγράφει λεπτομερῶς καί τήν ἐξωτερική ὄψη τοῦ προσώπου τῶν φθονερῶν: «Ὅμμα τούτοις ξηρόν καί ἀλαμπές, παρειὰ κατηφής, ὄφρυς συμπεπτωκυῖα...»¹⁹. Σκληρότητα, κατήφεια, βλοσυρότητα, σκυθρωπότητα, σύγχυση καί κυρίως γιά τούς φθονερούς δέν ὑπάρχει τίποτα ἄξιον ἐπαίνου. Παράλληλα ὁ φθόνος γεννᾷ τήν ὑποκρισία, πού τόσο ἐπιτιμήθηκε ἀπό τόν Χριστό στά πρόσωπα τῶν Γραμματέων καί Φαρισαίων. «Τὸ γὰρ διπλοῦν ἦθος ἐκ φθόνου μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνεται, ὅταν τὸ μῖσος ἐν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπη δεικνύουσιν κατακεχρωσμένην τὴν ἐπιφάνειαν»²⁰.

¹⁵ Ματθ. 27,18.

¹⁶ Ἰω. Χρυσόστομος, εἰς τὸν παραλυτικόν, 12, 3 PG 48, 808.

¹⁷ Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία περὶ φθόνου, ΕΠΕ, τόμ. 6, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 144.

¹⁸ Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία περὶ φθόνου, ΕΠΕ, τόμ. 6, σ. 132.

¹⁹ Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία περὶ φθόνου, ΕΠΕ, τόμ. 6, σ. 146.

²⁰ Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία περὶ φθόνου, ΕΠΕ, τόμ. 6, σ. 154.

Δηλαδή, ή διπλή συμπεριφορά γεννιέται στους ανθρώπους, όταν κρατούν βαθιά μέσα τους τό μίσος και δείχνουν πρόσωπο χρωματισμένο μέ αγάπη.

4. Κοινωνία φθόνου ή ευθύνης;

Δέν χρειάζεται επιχειρηματολογία για νά φανεϊ ότι ή κοινωνία μας αναπαράγει τό φθόνο και τήν ύποκρισία στόν πολιτικό, κοινωνικό, δημοσιογραφικό, εκπαιδευτικό και –γιατί όχι;– και στόν εκκλησιαστικό χῶρο. «Αλλήλους δάκνομεν και κατεσθίομεν»²¹ και δέν φοβόμαστε μήπως στό τέλος αλληλοεξοντωθούμε. Βέβαια, αυτό δέν έγινε διά μιᾶς. Έχει βαθιές ιστορικές ρίζες, πού οξύνονται μέ τίς εθνικές παθογένειες. Προηγήθηκε ό πολιτιστικός διχασμός, ακολούθησε ό πολιτικός και έσχάτως κάνει τήν εμφάνισή του και ό διχασμός στόν εκκλησιαστικό χῶρο. Δυό λόγια για τόν πολιτιστικό διχασμό. Η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους στηρίχθηκε στόν ένα πυλώνα τής ελληνικής παράδοσης, τήν αρχαία Ελλάδα. Όταν τό 1842 ή Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Αθηνών όριζε τήν 30ή Ιανουαρίου –ήμέρα μνήμης των Τριών Ίεραρχών– ως έορτή των γραμμάτων και τής παιδείας, ίσως διέβλεπε προφητικά τήν πολιτιστική άπορία του νέου ελληνισμού. Στους μεταγενέστερους χρόνους, κάτω από δυσχερείς ιστορικές συγκυρίες και τή βούληση τής αρχουσας τάξης, ό ελληνικός λαός βίωσε έναν ιδιότυπο πολιτιστικό διχασμό, ό όποιος αίωρούνταν ανάμεσα στή μεγάλη ιδέα και τό σύμβολο τής Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, τήν Αγία Σοφία αφενός, και τά περικαλλή μνημεία του Παρθενώνα και τής Ακρόπολης των Αθηνών αφετέρου.

Τήν παράδοξη αυτή πολιτιστική κατάσταση, πού έπαιξε σημαντικό ρόλο στή διαμόρφωση τής ταυτότητας των νεοελλήνων, ζούνε και οί νέοι μας. Από τό ένα μέρος, τά παιδιά στό σχολείο σπουδάζουν πληθωρικά τήν αρχαία ελληνική γνώση μέσφ φιλολογικῶν και ιστορικῶν μαθημάτων. Από τό άλλο, στό σπίτι βρίσκουν αναμμένο τό καντήλι, τιμούν τόν Χριστό, τήν Παναγία και τους Αγίους, γιορτάζουν

²¹ Βλ. Γαλ. 5, 15.

τίς χριστιανικές γιορτές, βαφτίζονται μέ χριστιανικά ὀνόματα καί γενικά ἡ καθημερινή τους ζωή συνδέεται μέ τήν ὀρθόδοξη χριστιανική παράδοση.

Οἱ ἐλάχιστες ὥρες θρησκευτικῶν, πού περιλαμβάνονται στό ὠρολόγιο σχολικό πρόγραμμα, δέν εἶναι ἱκανές νά ἀναπληρώσουν τό κενό καί νά γεφυρώσουν τό πολιτιστικό χάσμα. Οἱ μεγάλοι Πατέρες ὡς ἄνθρωποι βαθιάς παιδείας, ἀφοῦ ἦταν κάτοχοι τῆς «εὐγενεστέρως χριστιανικῆς ἀλλά καί τῆς ἕξωθεν παιδεύσεως», ἀποτελοῦν σύμβολα γεφύρωσης τοῦ χάσματος αὐτοῦ. Μήπως πρέπει νά ἐντρυφήσουμε στίς σοφές τους διδαχές; Ἦ μάλλον χρειάζεται ὅπωςδήποτε νά ἀκολουθήσουμε τό παράδειγμά τους, γιά νά γεφυρωθεῖ ὁ πολιτιστικός διχασμός καί νά μειωθεῖ ἡ ἔνταση τοῦ φθόνου.

Τά δῶρα πού χαρίζει ὁ Θεός στούς ἄνθρώπους, ὅταν διατίθενται γιά τό κοινό καλό, δείχνουν «τὸ φιλάδελφον καί τὸ κοινωνικὸν τοῦ τρόπου»²² μας. Τό σκοπό τῆς ὑπάρξεώς μας. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ πού φωτίζεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἀντιφεγγίζει τό φῶς τοῦ Χριστοῦ. Γίνεται ἀκηλίδωτος καθρέπτης καί ἀντανακλᾷ τό θεῖο φῶς. Καί τό φῶς αὐτό φωτίζει τόν ἴδιο καί ὅσους βρίσκονται γύρω ἀπό αὐτόν. Ὁ θησαυρός τῆς θεογνωσίας καί τοῦ θείου φωτισμοῦ διασώζεται καί μεταδίδεται μέ «ὀστράκινα σκεύη»²³, ἄνθρώπους ἀσθενεῖς καί ἀτελεῖς, οἱ ὅποιοι βέβαια δέν ἔχουν μεγάλη ἰδέα γιά τόν ἑαυτό τους. Στέκονται ὅμως μέ δέος καί σεβασμό μπροστά στόν ἀδαπάνητο πλοῦτο, τόν ὅποιο τούς ἐμπιστεύτηκε ὁ Θεός.

Οἱ ἐξωτερικές πιέσεις καί δυσκολίες τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα, πού ἀναφέραμε πιο πάνω, ἐξοστρακίζονται ἀπό τή δύναμη τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ ἀλλά καί τή σχετικότητα τῶν πραγμάτων τοῦ παρόντος κόσμου. Εἶναι ἐνδεικτικό ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος στήν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή του, τονίζει τόν ἐσχατολογικό χαρακτήρα τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα. Ὅπως ὁ ἀθλητής προπονεῖται, προετοιμάζεται καί ἀγωνίζεται τίμια, ἔχοντας τό μυαλό του στόν τερματισμό, ἔτσι καί ὁ χριστιανός

²² Βλ. Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία περὶ φθόνου*, ΕΠΕ, τόμ. 6, σ. 150.

²³ Βλ. Β' Κορ. 4, 7.

ἀντιμετωπίζει τίς δυσκολίες τοῦ παρόντος βίου μέσα ἀπό τήν προοπτική τῆς αἰωνιότητος. Ζεῖ ὑπεύθυνα στόν παρόντα κόσμον, ἀλλά μέ ἔντονη τήν ἐσχατολογική προσδοκία.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δέν ἐπαίρεται καί δέν καυχίεται γιά τήν ἀξιοσύνη καί τά προτερήματά του, ὅπως συνηθίζουν οἱ φθονεροί. Ὅτι καλό ἔχει, τό ἀποδίδει στή θεία χάρη. Οἱ δυσχέρειες πού συναντᾶ στό ἱεραποστολικό του ἔργο εἶναι ποικίλες καί συνδέονται ἀφενός μέ τόν Ἰουδαϊκό νομικισμό καί ἀφετέρου μέ τή θρησκεία τῶν εἰδώλων.

6. Μήπως ἡ ὁδός τῆς εὐθύνης εἶναι μωρία;

Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καί στίς μέρες μας. Ὅσοι θέλουν νά ζήσουν μέ πιστότητα καί συνέπεια τή χριστιανική ζωή, ἔχουν νά ἀντιμετωπίσουν ἀπό τή μιά μεριά τόν εὐσεβισμό καί τήν προσκόλλησιν σέ ἐξωτερικούς τύπους ὀρισμένων ἐριστικῶν ἀνθρώπων, πού κρίνουν τούς πάντες καί τά πάντα χωρίς ἀγάπη καί προφανῶς μέ φθόνο καί σκληρότητα. Ἐνῶ, ἀπό τήν ἄλλη, ἔρχονται ἀντιμέτωποι μέ τό πνεῦμα τοῦ κόσμου τῆς κατανάλωσης καί τῆς κοινωνικῆς ἀνομίας, τό ὁποῖο εἶναι τόσο ἀλλοτριωτικό, πού χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια γιά νά σταθεῖ κάποιος πνευματικά ὄρθιος.

Κι αὐτό μπορεῖ νά συμβαίνει σέ κάθε ἐποχή καί νά ἀφορᾷ ὅλους τούς χριστιανούς. Διότι ἡ γνήσια χριστιανική ζωή ἔχει στοιχεῖα, τά ὁποῖα συγκρινόμενα μέ τά μέτρα τοῦ κόσμου θεωροῦνται παράλογα, παράδοξα ἢ καί οὐτοπικά. Εἶναι ἀδύνατο λ.χ. νά δεχθεῖ κάποιος κοσμικά σκεπτόμενος ὅτι τό πραγματικό του συμφέρον βρίσκεται στό συμφέρον τοῦ συνανθρώπου του, ἐάν δέν ἐμπνέεται ἀπό τήν ἀποστολική ρῆση: «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος»²⁴.

Στήν ἐποχή μας λ.χ. θεωρεῖται «κοροῖδο» καί ἴσως χλευάζεται ἀπό τούς φίλους του ἐκεῖνος ὁ πολίτης πού διαθέτει κοινωνική εὐθύνη καί φροντίζει γιά τό

²⁴ Α' Κορ. 10, 24.

κοινό καλό, αφήνοντας τό δικό του συμφέρον στήν ἄκρη. Ἦ ὅταν ἀναγνωρίζει τά λάθη του. Ὅταν μάλιστα ὁ πολίτης ἐμπνέεται ἀπό τή χριστιανική πίστη καί εἶναι τίμιος στήν ἐργασία του, πιστός καί ἀφοσιωμένος στήν οἰκογένειά του, εὐλικρινής μέ τήν ἐφορία, εὐσυνείδητος ὁδηγός, συνεπής καί συνεννοήσιμος συγκάτοικος, αὐτάρκης καί ὀλιγαρκής, δέν θά ἦταν ὑπερβολή νά λεχθεῖ ὅτι διαθέτει στοιχεῖα ἀποστολικῆς μωρίας.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος συνδέει ἄρρηκτα τήν προσωπική μέ τήν κοινωνική εὐθύνη. Ὁμολογεῖ δημόσια ὅτι ὡς «ζηλωτής τῶν πατρικῶν του παραδόσεων²⁵», ἔγινε διώκτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τήν ὁποία προσπαθοῦσε νά ἐξαφανίσει. Δέν κρύβει τόν ἐμπαθή ζήλο του, δέν ἀποποιεῖται τίς εὐθύνες του. Κι αὐτή ἡ ὁμολογία τόν λυτρώνει. Μετανοεῖ καί ἐξομολογεῖται δημόσια. Σέ ἄλλα σημεῖα τῶν ἐπιστολῶν του θυμᾶται τήν ἐμπάθειά του καί θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἔκτρωμα! Ὡστόσο, εὐχαριστεῖ τό Θεό γιά τό πολύ ἔλεος πού ἔδειξε πρός τό πρόσωπό του. Ἐκεῖνος πού συνιστᾶ τόν ἑαυτό του ὡς διάκονο τοῦ Θεοῦ, χρειάζεται νά ἔχει ἐπίγνωση τῶν δυσκολιῶν πού αὐτό συνεπάγεται. Γι' αὐτό δίδεται μεγάλη ἔμφαση στή συμφωνία λόγων καί ἔργων καί στήν εὐαγγελική συνέπεια πού πρέπει νά διακρίνει τόν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ, ἔστω κι ἂν αὐτό συνεπιφέρει δοκιμασίες, ταλαιπωρίες, ἀκόμη καί μέγιστες θυσίες²⁶. Ἐπομένως, χρειάζεται σύνεση, προσοχή καί διάκριση, γιά νά μή δίδεται καμιᾶ ἀφορμή σκανδάλου, πού ἀκυρώνει τό ἔργο τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν ἀνθρώπων.

Κατά ἀναλογία, τά ἴδια ισχύουν τόσο σέ προσωπικό πνευματικό ἐπίπεδο ὅσο καί σέ ἐπίπεδο κοινωνικοπολιτικῆς ζωῆς. Δέν μπορεῖ κάποιος νά ἐπιθυμεῖ νά ἀλλάξει τήν κοινωνία, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι δούλος τῶν παθῶν του. Δέν μπορεῖ κάποιος ἐμπαθῆς ἄνθρωπος νά ἐμπνεύσει τήν κοινωνική ὁμαλότητα, διότι «τετύφωται, μηδέν ἐπιστάμενος, ἀλλά νοσῶν περὶ ζητήσεις καί λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται

²⁵ Βλ. Γαλ.1, 14.

²⁶ Βλ. Β' Κορ. 6, 1-10.

φθόνος, ἔρις, βλασφημῖαι, ὑπόνοιαι πονηραί»²⁷. Καί δέν μπορεῖ κάποιος νά εὐαγγελίζεται τήν κοινωνική δικαιοσύνη, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀδικεῖ κατάφωρα τούς συνανθρώπους του, ἔστω καί μέσα ἀπό νομιμοφανεῖς διαδικασίες. Κι ἐδῶ οἱ εὐθύνες ὅσων ἡγοῦνται τῆς κοινωνίας εἶναι ἀσύγκριτα μεγαλύτερες ἀπό ἐκεῖνες τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ. Ὅπωςδήποτε καί ὁ λαός ἔχει μεγάλο μερίδιο εὐθύνης γιά τούς ἡγέτες του. Ἀλλά κι ἐκεῖνοι, ἐάν δέν εἶναι ἔτοιμοι νά λειτουργοῦν «ὡς πόλις ἐπάνω ὄρους κειμένη»²⁸, νά εἶναι συνεπεῖς καί σέ κάθε στιγμή νά ἐπωμίζονται τίς εὐθύνες τους, τότε δέν πείθουν κανένα γιά τίς προθέσεις τους καί ἀποδεικνύονται ἀνάξιοι τῆς ἀποστολῆς τους.

Μέ τήν ἀποθέωση τοῦ καταναλωτισμοῦ καί τῆς κοινωνίας τῆς ἀφθονίας ἐξοστρακίστηκε τό πνεῦμα τῆς ὀλιγάρκειας καί καλλιεργήθηκε ἡ πλεονεξία, πού κατά τόν ἀπόστολο εἶναι εἰδωλολατρία²⁹. «Ἡ κοινωνία τῆς ἀφθονίας, πού σημαίνει κοινωνία χωρίς φθόνου, μεταλλάσσεται νομοτελειακά σέ κοινωνία τοῦ φθόνου, ἐνῶ ὁ φθόνος καθίσταται μοχλός κοινωνικῆς διακρίσεως καί ἀναδείξεως». Ἡ αὐτάρκεια καί ὀλιγάρκεια πού ἀπαντοῦν στή θεολογία τῆς ἐκκλησίας «εἰρηνεύει τόν ἄνθρωπο πού ἱκανοποιεῖ τίς βασικές του ἀνάγκες καί δημιουργεῖ πνεῦμα πραγματικῆς ἀφθονίας, πού διατηρεῖ εἰρηνικές τίς διαπροσωπικές καί κοινωνικές σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἀντίθετα ἡ πλεονεξία πού διέπει τήν κοινωνία τῆς ἀφθονίας ὑποσκάπτει τίς σχέσεις αὐτές, διότι καλλιεργεῖ στόν ἄνθρωπο τό φθόνου γιά τή στέρξη πραγμάτων πού ἔχουν οἱ ἄλλοι, ἔστω κι ἂν αὐτά εἶναι περιττά καί ἀνταποκρίνονται μόνο σέ πλασματικές ἢ φανταστικές ἀνάγκες τους»³⁰.

Ἡ ενασχόληση μέ τά κοινά, δηλαδή μέ τά πράγματα τῆς πόλης, δέν ἀφορᾷ μόνο ὅσους ἔχουν ὑπεύθυνες θέσεις στήν κοινωνία, ἀλλά καί κάθε πολίτη ξεχωριστά

²⁷ Α' Τιμ. 6,4.

²⁸ Βλ. Ματθ. 5,13.

²⁹ Κολ. 3,5.

³⁰ Γ. Μαντζαρίδη, Χριστιανική ἠθική II, σ. 480-481.

καί ιδιαίτερα τούς νέους. Τό ἦθος καί ἡ ὑγίης ἢ ἀρρωστημένη θρησκευτικότητα τοῦ καθενός παίζουν σημαντικό ρόλο στή διαμόρφωση τῶν κοινωνικῶν στερεοτύπων πού ἐπηρεάζουν βαθιά τό κοινωνικό σύνολο. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας, ἐάν προσεχθεῖ, μπορεῖ νά συμβάλει στήν καλλιέργεια ὑπεύθυνων πολιτῶν χωρίς φθόνο. Στήν ἐκκλησία μαθαίνει ὁ χριστιανός ὄχι νά ζεῖ σέ βάρος τῶν ἄλλων ἢ νά θυσιάζει τούς ἄλλους, γιά νά ἀλλάξει τήν κοινωνία, ἀλλά θυσιάζεται ὁ ἴδιος στή διακονία τοῦ πλησίον, τοῦ ξένου, τοῦ ἀδύνατου ἢ καί τοῦ ἐχθροῦ ἀκόμη. Ἡ χριστιανική πίστη δέν μπορεῖ νά εἶναι θρησκευτική ιδεολογία, ἀλλά ἐμπειρική μαθητεία στήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

7. Προτάσεις θεραπείας καί τό παράδειγμα ἑνός σύγχρονου Αγίου

Πέρα ἀπό τίς διαπιστώσεις, χρειάζονται καί προτάσεις θεραπείας, διότι οἱ ἐμπαθεῖς καταστάσεις ριζώνουν εὐκόλα καί δύσκολα ξεριζώνονται.

1. Ἡ πρώτη πρόταση, προκειμένου νά γίνει ἡ θεραπεία ἀπό τό πάθος τοῦ φθόνου, ἀφορᾷ τή διάγνωση. Νά ἔχουμε βαθιά αὐτογνωσία καί ἐπίγνωση τῆς ἐσωτερικῆς μας κατάστασης, τῆς ἀσθενείας μας. Βέβαια, θά ἦταν καλύτερα νά γίνει πρόληψη. Νά μήν ἀρρωστήσουμε. Νά μή μᾶς ἀγγίξει τό ψυχικό πάθος τοῦ φθόνου. Ἀλλά ἂν ἀσθενήσουμε ἀπό αὐτό, νά τό καταλάβουμε γρήγορα.
2. Ἡ δεύτερη πρόταση θεραπείας ἀφορᾷ τή θεώρηση τῶν πραγμάτων τοῦ παρόντος κόσμου. Ὄταν ἀπολυτοποιοῦμε ἐπίγεια σχετικά πράγματα, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει πνευματική προκοπή καί ὀδηγούμαστε συχνά καί στόν «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλον». Ἡ εὐπορία, ἡ σοφία τοῦ λόγου, ἡ ὑγεία τοῦ σώματος, ἡ ἐπίγεια δόξα δέν ἔχουν ἀπόλυτη ἀξία. Μπορεῖ νά γίνουν παγίδα γι' αὐτόν πού τά διαθέτει³¹.

³¹ Βλ. Μ. Βασιλείου, *Περί φθόνου*, σ. 148-150.

3. Για τήν ἐμφάνιση τοῦ φθόνου δέν ἔχει μόνο εὐθύνη ὁ φθονερός ἀλλά κι ἐκεῖνος πού προβάλλει τά δῶρα πού τοῦ χάρισε ὁ Θεός ὡς δικά του. Ἡ πρόκληση τοῦ ἑνός ἐπισύρει τό φθόνο τοῦ ἄλλου. Ὅποτε, προσοχή στήν αὐτοπροβολή, τήν ἔπαρση καί τήν κάθε εἴδους πρόκληση!
4. Ὁ Ὅσιος Πορφύριος διδάσκει ὅτι: «Ἐνα μέρος τῆς ψυχῆς λέγεται "ἠθικολόγος". Αὐτός ὁ "ἠθικολόγος", ὅταν βλέπει κάποιον νά παρεκτρέπεται, ἐπαναστατεῖ, ἐνῶ πολλές φορές αὐτός πού κρίνει ἔχει κάνει τήν ἴδια παρεκτροπή. Δέν τά βάζει ὁμως μέ τόν ἑαυτό του ἀλλά μέ τόν ἄλλο. Κι αὐτό δέν τό θέλει ὁ Θεός»³². Ὅποτε, ἡ αὐτομεμψία καί ἡ ταπείνωση περιορίζουν καί βοηθοῦν στή θεραπεία τοῦ κακοῦ.
5. Ὑπάρχει καί ἡ ἐκκλησιολογική διάσταση τῆς ἴασης. Ὅταν βιώνουμε τήν ἐνότητα τῆς πίστεως, τήν ἐνότητα τῆς ἀγάπης καί εἴμαστε ζωντανά μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, σηκώνουμε στίς πλάτες μας καί φορτία τῶν συνανθρώπων μας. «Ὑμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζετε»³³. Ἡ αἴσθηση ὅτι εἴμαστε μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀπομακρύνει τό φθόνο καί γεννᾷ τήν κοινωνική εὐθύνη.

Διδάσκει, ἐπίσης, ὁ Ἅγιος: «Ὑπεράνω ὅλων ἡ ἀγάπη. Ἐκεῖνο πού πρέπει νά μᾶς ἀπασχολεῖ, παιδιά μου, εἶναι ἡ ἀγάπη γιά τόν ἄλλο, ἡ ψυχή του. Ὅ,τι κάνομε, προσευχή, συμβουλή, ὑπόδειξη, νά τό κάνομε μέ ἀγάπη. Χωρίς τήν ἀγάπη ἡ προσευχή δέν ὠφελεῖ, ἡ συμβουλή πληγώνει, ἡ ὑπόδειξη βλάπτει καί καταστρέφει τόν ἄλλον, πού αἰσθάνεται ἂν τόν ἀγαπᾶμε ἢ δέν τόν ἀγαπᾶμε καί ἀντιδρᾷ ἀναλόγως. Ἀγάπη, ἀγάπη, ἀγάπη! Ἡ ἀγάπη στόν ἀδελφό μᾶς προετοιμάζει ν' ἀγαπήσομε περισσότερο τόν Χριστό. Ὡραῖο δέν εἶναι;

Ἄς σκορπίζομε σέ ὅλους τήν ἀγάπη μας ἀνιδιοτελῶς, ἀδιαφορώντας γιά τή στάση τους. Ὅταν ἔλθει μέσα μας ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, δέν θά ἐνδιαφερόμαστε ἂν μᾶς

³² Πορφυρίου Κausοκαλυβίτου, *Βίος καί λόγοι*, ἔκδ. Ἰ. Μονῆς Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2015¹³, σ. 492.

³³ Ρωμ.15, 1.

ἀγαπᾶνε ἢ ὄχι, ἂν μᾶς μιλᾶνε μέ καλοσύνη. Θά νιώθομε τήν ἀνάγκη ἐμεῖς νά τούς ἀγαπᾶμε ὄλους. Εἶναι ἐγωισμός νά θέλομε οἱ ἄλλοι νά μᾶς μιλᾶνε μέ καλοσύνη. Ἄς μή μᾶς στενοχωρεῖ τό ἀντίθετο. Ἄς ἀφήσομε τούς ἄλλους νά μᾶς μιλᾶνε ὅπως αἰσθάνονται. Ἄς μή ζητιανεύομε τήν ἀγάπη. Ἐπιδιώξή μας νά εἶναι ν' ἀγαπᾶμε καί νά προσευχόμαστε μέ ὄλη μας τήν ψυχή γιά ἐκείνους. Τότε θά προσέξομε ὅτι ὄλοι θά μᾶς ἀγαπᾶνε χωρίς νά τό ἐπιδιώκομε, χωρίς καθόλου νά ζητιανεύομε τήν ἀγάπη τους. Θά μᾶς ἀγαπᾶνε ἐλεύθερα καί εἰλικρινά, ἀπό τά βάθη τῆς καρδιάς τους, χωρίς νά τούς ἐκβιάζομε. Ὅταν ἀγαπᾶμε χωρίς νά ἐπιδιώκομε νά μᾶς ἀγαπᾶνε, θά μαζεύονται ὄλοι κοντά μας σάν τίς μέλισσες. Αὐτό ἰσχύει γιά ὄλους μας.»³⁴.

Ὁ χαρισματικός λόγος τοῦ Ὁσίου Πορφυρίου, σχετικά μέ τό ἦθος τῆς ἐνότητας, πού πρέπει νά εἶναι χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας, διδάσκει τά ἑξῆς: «Ἄν ὁ ἀδελφός σου σ' ἐνοχλεῖ, σέ κουράζει, νά σκέπτεσαι: "Τώρα μέ πονάει τό μάτι μου, τό χέρι μου, τό πόδι μου· πρέπει νά τό περιθάλψω μέ ὄλη μου τήν ἀγάπη". Νά μή σκεπτόμαστε, ὅμως, οὔτε ὅτι θά ἀμειφθοῦμε γιά τά δῆθεν καλά, οὔτε ὅτι θά τιμωρηθοῦμε γιά τά κακά πού διαπράξαμε. Ἐρχεσαι εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ὅταν ἀγαπάεις μέ τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Τότε δέν ζητάεις νά σ' ἀγαπᾶνε· αὐτό εἶναι κακό. Ἐσύ ἀγαπάεις, ἐσύ δίνεις τήν ἀγάπη σου· αὐτό εἶναι τό σωστό. Ἀπό μᾶς ἐξαρτᾶται νά σωθοῦμε. Ὁ Θεός τό θέλει. Ὅπως λέει ἡ Ἁγία Γραφή: «...πάντας θέλει σωθῆναι καί εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»³⁵.

«Πρέπει νά βλέπομε τό καθετί μέ ἀγαθό τρόπο. Τίποτα τό κακό νά μή σκεπτόμαστε γιά τούς ἄλλους. Κι ἕνα βλέμμα κι ἕνας στεναγμός ἐπιδρᾶ στους συνανθρώπους μας. Καί ἡ ἐλάχιστη ἀγανάκτηση κάνει κακό. Νά ἔχομε μέσα στήν ψυχή μας ἀγαθότητα κι ἀγάπη· αὐτά νά μεταδίδομε.

Νά προσέχομε νά μὴν ἀγανακτοῦμε γιά τούς ἀνθρώπους πού μᾶς βλάπτουν· μόνο νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς μέ ἀγάπη. Ὅτι κι ἂν κάνει ὁ συνάνθρωπός μας, ποτέ

³⁴ Βίος καί Λόγοι, Χανιά 2015, σ. 420-421.

³⁵ Βίος καί Λόγοι, Χανιά 2015, σ. 421.

νά μή σκεπτόμαστε κακό γι' αὐτόν. Πάντοτε νά εὐχόμαστε ἀγαπητικά. Πάντοτε νά σκεπτόμαστε τό καλό. Βλέπετε τόν πρωτομάρτυρα Στέφανο. Εὐχόταν: "Κύριε, μή στήσης αὐτοῖς τήν ἀμαρτίαν ταύτην". Τό ἴδιο πρέπει νά κάνομε κι ἐμεῖς.

Ὅταν κακομελετᾶμε, κάποια κακή δύναμη βγαίνει ἀπό μέσα μας καί μεταδίδεται στόν ἄλλο, ὅπως μεταφέρεται ἡ φωνή μέ τὰ ἠχητικά κύματα, καί ὄντως ὁ ἄλλος παθαίνει κακό. Γίνεται κάτι σάν βασκανία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει γιά τούς ἄλλους κακούς λογισμούς. Αὐτό γίνεται ἀπ' τή δική μας ἀγανάκτηση. Ἐμεῖς μεταδίδομε μυστικῶ τῶ τρόπῳ τήν κακία μας. Δέν προκαλεῖ ὁ Θεός τό κακό ἀλλά ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων. Δέν τιμωρεῖ ὁ Θεός, ἀλλά ἡ δική μας κακή διάθεση μεταδίδεται στήν ψυχή τοῦ ἄλλου μυστηριωδῶς καί κάνει τό κακό. Ὁ Χριστός ποτέ δέν θέλει τό κακό. Ἀντίθετα παραγγέλλει: "Εὐλογεῖτε τούς καταρωμένους ὑμᾶς...".

Ἡ βασκανία εἶναι πολύ ἄσχημο πράγμα. Εἶναι ἡ κακή ἐπίδραση πού γίνεται, ὅταν κανεῖς ζηλέψει κι ὀρεχθεῖ κάτι ἢ κάποιον. Θέλει μεγάλη προσοχή. Ἡ ζήλεια κάνει πολύ κακό στόν ἄλλο. Αὐτός πού βασκαίνει δέν τό βάζει κἄν στό νοῦ του ὅτι κάνει κακό. Εἶδατε τί λέει καί ἡ Παλαιά Διαθήκη: "Βασκανία γάρ φαυλότητος ἀμαυροῖ τὰ καλά"»³⁶.

Ἄς ἀκούσουμε τούς λόγους τοῦ Ἁγίου Πορφυρίου καί τότε ὄντως θά εἴμαστε ἄνθρωποι τῆς εὐθύνης κι ὄχι τοῦ φθόνου.

³⁶ Βίος καί Λόγοι, σ. 489-490.